

УДК 338.439.5

Шендерівська Л.П.,  
ст. викладач кафедри організації видавничої справи, поліграфії  
і книгорозповсюдження,  
Національний технічний університет України  
«Київський політехнічний інститут», м. Київ

## РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ

*Розглянуті фактори розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі. Вивчена державна політика в галузі. Визначені основні джерела інвестування підприємств видавничо-поліграфічної галузі. Обґрунтовані фактори конкурентоздатності поліграфічної продукції. Визначені перспективи підприємств у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.*

*Ключові слова:* розвиток, поліграфія, видавництво, якість, конкурентоздатність, кадри, інвестиції, державна політика.

## РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ИЗДАТЕЛЬСКО-ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Шендеровская Л.П.

*Рассмотрены факторы развития предприятий издательско-полиграфической отрасли. Изучена государственная политика в отрасли. Определены основные источники инвестирования предприятий издательско-полиграфической отрасли. Обоснованы факторы конкурентоспособности полиграфической продукции. Определены перспективы предприятий в осуществлении внешнеэкономической деятельности.*

*Ключевые слова:* развитие, полиграфия, издательство, качество, конкурентоспособность, кадри, инвестиции, государственная политика.

## DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF PUBLISHING AND PRINTING INDUSTRY

Shenderivska L.

*The enterprises of publishing and printing industry play an important role in the formation of cultural, educational, intellectual security. As shown by our study, the main factors that influence the effectiveness of the industry are government policy, quality, competitiveness, qualification of specialists.*

*Government policy is administering through the regulatory framework, public order. But the amount of state funding has declined each year, the organization of public procurement needs improvement. Product quality depends on standards, technical level, quality of materials and the original made by customer, and the correct choice of technology, qualification of specialists.*

*The training of specialists depends on the level of public funding, as well as the enterprise for advanced training. But the shortage of public and private funds have a negative impact on the rise of qualification of specialists.*

*Competitiveness of printed products is determined primarily by the quality, price, promptness. Improving the quality and technical level of enterprises increase their export*

*potential. So factors of development of enterprises are linked to the micro and at the macro level. The development of enterprises of publishing and printing industry needs the stimulation of demand, the value of which depends on demographics, income, business activities, qualification of specialists, popular reading, etc.; efficient infrastructure.*

*Keywords: development, printing, publishing, quality, competitiveness, specialists, investment, public policy.*

**Постановка проблеми.** Необхідність розвитку видавничо-поліграфічних підприємств пояснюється їх роллю у формуванні культурної, освітньої, інтелектуальної безпеки країни. Крім того, поліграфічні підприємства задовольняють потребу у друкованій продукції усіх секторів економіки.

Більшість провідних європейських країн, Японія та США випереджають Україну за рівнем забезпечення населення поліграфічними підприємствами, наприклад, в Японії на 1 млн. населення припадає 358 друкарень, в Україні – 61 [1, с. 15-19]. На вітчизняному ринку друкованої продукції є не лише вітчизняні підприємства, але й іноземні виробники, що, з одного боку, сприяє задоволенню потреб населення, а з іншого, стримує розвиток національних виробників [1, с.51].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання розвитку підприємств досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як С. О. Гуткевич [2]; А. М. Бабашкіна, Е. В. Берездивина, А. В. Богомолва, О. І. Карасев [3]; Л. А. Швайка, А. М. Штангрет [4], Б. В. Дурняк [1], О. В. Мельников [5] та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Потребують комплексного вивчення фактори розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

**Метою статті** є дослідження факторів розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

**Основні результати дослідження.** Розвиток підприємства є основою його ефективності. Кожне підприємство обирає напрями розвитку залежно від факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Підприємства, які здійснюють видавничу та поліграфічну діяльність, об'єднані одним зовнішнім середовищем – вони функціонують на ринку друкованої продукції [5]. Важливими є питання підвищення технічного рівня, конкурентоздатності, фінансування підприємств видавничо-поліграфічної галузі [1, с.37].

Розвиток підприємств потребує і водночас стимулює інноваційно-інвестиційну активність. Основним джерелом інвестування підприємства є його власні кошти. На сучасному етапі розвитку видавничо-поліграфічних підприємств рівень рентабельності недостатній для накопичення суми власних ресурсів на придбання нового устаткування. Джерелом інвестицій є також амортизаційний фонд. Але, так як обладнання морально і фізично застаріле, прибуток та амортизаційний фонд не покривають витрати на придбання прогресивної техніки. Таким чином, технічне переоснащення в галузі здійснюється переважно за рахунок вживаного обладнання, а це негативно впливає на якість продукції. Як показав аналіз діяльності підприємств, для придбання нового устаткування, доцільно розширювати джерела інвестицій за рахунок укладання угод фінансового лізингу. Державне регулювання у цій сфері здійснюється законом «Про фінансовий лізинг» (1997 р.). Можливості по отриманню прямих державних інвестицій у техніко-технологічний розвиток

мають лише стратегічно важливі друкарні, зокрема, Банкнотно-монетний двір Національного банку України, Державне підприємство «Поліграфкомбінат «Україна».

Основна форма інвестицій – це інновації. Інноваційний розвиток видавничо-поліграфічних підприємств, як показав аналіз, відбувається переважно за рахунок споживання (дифузії) інновацій, а не їх створення, що пояснюється насамперед дефіцитом ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. У видавничо-поліграфічній галузі поширені продуктивні та технологічні інновації. Впровадження нових способів друку сприяє задоволенню сучасних потреб споживачів, а саме виготовленню малих тиражів або персоналізованих відбитків, скороченню термінів виготовлення продукції, підвищенню якості. Але, за результатами аналізу, недостатній обсяг фінансування, і, як наслідок, старіння матеріально технічної бази, низький рівень матеріального стимулювання, дефіцит кваліфікованих працівників уповільнюють інноваційний розвиток підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

Аналіз діяльності підприємств видавничо-поліграфічної галузі показав, що основними факторами, які впливають на її ефективність є державна політика, якість продукції, конкурентоздатність підприємств, кваліфікація кадрів. В табл.1 показано взаємозв'язок факторів, які впливають на розвиток підприємств.

**Таблиця 1. Взаємозв'язок факторів, які впливають на розвиток підприємств**

Фактор	Сутність	Вплив
Державна політика	Регулювання підприємництва через нормативно-правову базу, державні замовлення	Ефективність діяльності підприємства
Якість	Відповідність характеристик продукції стандартам якості, запитам споживачів	Продуктивність праці, конкурентоздатність
Конкурентоздатність	Сукупність характеристик продукції, від яких залежить попит на неї на ринку	Ринок збуту
Кваліфікація кадрів	Професійні якості працівників	Якість продукції, продуктивність праці, ринок збуту

*Джерело: запропоновано автором*

На діяльність підприємств впливає державна політика, яка здійснюється через нормативно-правову базу, зокрема, Закони України «Про видавничу справу» (1997 р.), «Про авторське право і суміжні права» (1993 р.), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992 р.), «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» (2003 р.), «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (2000 р.) та інші. Як показав проведений аналіз, на розвиток підприємств видавничо-поліграфічної галузі негативно впливає порушення законодавчих норм у сфері захисту авторських прав (несанкціоноване тиражування видань), ввезення товарів (контрабанда видавничої продукції). Це актуалізує розробку державою механізмів захисту прав суб'єктів видавничої діяльності. Нормативно-правова база включає також програми підтримки галузі. Так, Державний комітет

телебачення і радіомовлення України, обласні, районні ради, згідно із Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.04.2013 №257-р «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки», ініціюють розробку та впровадження заходів з метою пропагування читання та стимулювання попиту на видавничу продукцію, а саме створення тематичних телевізійних, радіопрограм та інших інформаційних продуктів, організацію книжкових виставок-ярмарків. Аналіз статистичних даних показав, що обсяг державного фінансування за період 2009-2012 рр. скоротився з 1,08 млрд. грн. до 0,55 млрд. грн. на 2014-2018 роки [6].

Державна політика пов'язана і з виконанням державних замовлень, а це актуальний напрям розвитку підприємств. Найбільший обсяг державного фінансування видавничо-поліграфічної галузі виділяється на виготовлення шкільних підручників та суспільно необхідних видань, що робить ці сегменти інвестиційно привабливими для виробників. У групу суспільно необхідних видань, згідно з [7], відносять такі, що сприяють вихованню патріотизму, повному та об'єктивному висвітленню історії України; ознайомленню з надбаннями світової культури; захисту інтересів національних меншин України шляхом випуску видань їхньою рідною мовою; підвищенню інтелектуального рівня суспільства. Як показав аналіз, кошти, які щорічно виділяються з державного бюджету України на випуск навчальної літератури для школи та програми «Українська книга» не відповідають фактичним потребам. Так, у 2012 р. Програмою передбачено випуск 489,5 тис. прим. книг загальною вартістю 27,9 млн. грн., у 2013 р. – 414,4 тис. прим. на суму 25,6 млн. грн., у 2014 р. – 82,7 тис. прим. вартістю 16,4 млн. грн. [8]. Експертний аналіз деяких підручників [9, 10] виявив їхню незадовільну якість. Отже, для розширення ринку збуту за рахунок виконання державних замовлень, видавничо-поліграфічним підприємствам необхідно забезпечувати належну якість продукції. Зі свого боку, завдання держави полягає у забезпеченні прозорості, об'єктивності відбору переможців, задовільної організаційної підтримки закупівель.

В сегменті поліграфічного виробництва найбільш часто беруть участь у державних закупівлях Банкотно-монетний двір, Державне підприємство «Київська офсетна фабрика», Державне підприємство «Поліграфкомбінат «Україна», це пояснюється специфікою їх діяльності, так як вона пов'язана з виготовленням грошей (монополія Банкотно-монетного двору), бланків цінних паперів.

Якість продукції, як фактор ефективності діяльності, сприяє розвитку підприємства. Управління якістю на підприємстві залежить від державної політики, яка в сучасних умовах спрямовується на адаптацію вітчизняних стандартів якості до міжнародних. Якість продукції залежить не лише від стандартів, державної політики, але і технічного рівня виробництва, якості використовуваних матеріалів та оригіналу, наданого замовником, рівня організації контролю якості продукції, правильного вибору технології, дотримання технологічної дисципліни, кваліфікації працівників. Як показав аналіз, запровадження режиму економії на видавничо-поліграфічних підприємствах, а саме, ліквідація лабораторій, скорочення штату контролерів та технологів негативно впливає на організацію контролю якості, а його здійснення з використанням морально спрацьованого обладнання не може гарантувати забезпечення вимог замовників.

Також до сфери державного регулювання належить дозвільна діяльність. Як показав аналіз, найбільш жорсткий контроль на відповідність санітарно-гігієнічним нормам,

стандартам якості, порівнюючи з іншими поліграфічними товарами, є по випуску дитячої літератури, шкільних підручників. Слід відмітити, що досить складно отримати дозвіл на виготовлення цих типів літератури.

Важливим фактором розвитку підприємств є конкурентоздатність. Конкурентоздатність у видавничо-поліграфічній галузі залежить від ціни, оперативності, якості інформації та поліграфічного відтворення тощо. Також конкурентоздатність залежить від рівня конкуренції в галузі та між галузями. Так як кількість суб'єктів видавничої справи збільшується, а темп динаміки доходу уповільнюється, то конкурентний тиск посилюється. Зокрема, станом на 01 січня 2012-2014 рр., кількість видавців, виготівників і розповсюджувачів друкованої продукції, згідно з Державним реєстром суб'єктів видавничої справи, відповідно становила: 5164; 5338; 5526. Тобто середньорічний темп приросту складає 3,4%. В свою чергу, конкурентний тиск з боку альтернативних джерел інформації, а саме Інтернету, також обмежує перспективи економічного розвитку видавничо-поліграфічної галузі. Водночас, підвищення конкурентоздатності підприємств, збільшує їх експортний потенціал, сприяє активізації зовнішньоекономічної діяльності. По-перше, актуальним напрямом розвитку є імпорт, а саме придбання прав на переклад творів популярних іноземних авторів, що зменшує ринковий ризик видавництва, а також купівля обладнання, паперу та інших матеріалів для друкарень, що пояснюється низьким рівнем розвиненості вітчизняного поліграфічного машинобудування та виробництва матеріалів. По-друге, перспективним є експорт видань, так як твори українських авторів користуються попитом за кордоном, а також експорт поліграфічної продукції та розширення географії замовників, що можливо завдяки підвищенню конкурентоздатності поліграфічної продукції, насамперед за рахунок зменшення цін у зв'язку з пільговими ставками ввізного мита на матеріально-технічні ресурси, а також сертифікації друкарень за міжнародними стандартами якості.

Діяльність і розвиток підприємств залежать від рівня і обсягу кваліфікованих кадрів. Підготовку кадрів для видавничо-поліграфічної галузі здійснюють Українська академія друкарства, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Національний університет «Львівська політехніка», Державний вищий навчальний заклад «Український державний хіміко-технологічний університет» (Дніпропетровськ), Київське вище професійне поліграфічне училище та інші. Але не всі випускники навчальних закладів працевлаштовуються за фахом. Основним місцем роботи випускників є приватні установи, так як державна власність в галузі істотно скоротилася. За результатами проведеного аналізу виявлена низка чинників, які несприятливо впливають на трудовий потенціал підприємств видавничо-поліграфічної галузі, а саме, щорічне скорочення державного замовлення на підготовку фахівців, хоча кількість суб'єктів підприємництва збільшується; незбалансованість теоретичної підготовки з набуттям навичок на виробництві; застарілість матеріально-технічної бази, недостатня увага підприємств до підвищення кваліфікації працівників; менший рівень оплати праці в галузі, ніж в середньому по країні, а також економічна нестабільність підприємств.

Як показує практика, тісний зв'язок видавничої і поліграфічної галузі сприяє здійсненню комплексної державної політики. Для розвитку підприємств необхідні стимулювання попиту, величина якого залежить від демографічної ситуації, рівня доходів,

ділової активності, кваліфікації кадрів, популярності читання тощо; ефективна інфраструктура.

**Висновки.** В сучасних умовах розвиток підприємств неможливий без джерел фінансування, основним з яких є власні кошти. Ефективність діяльності підприємства залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів його розвитку. Як показав аналіз, ці фактори взаємопов'язані між собою як на макро-, так і на мікрорівнях.

1. Дурняк Б.В. *Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції: Статистично-графічний огляд: монографія / Б.В.Дурняк, А.М.Штангрет, О.В.Мельников. – Львів: УАД, 2006. – 274 с.*
2. Гуткевич С.О. *Інвестування: теорія і практика: навчальний посібник / С.О. Гуткевич. – 2. вид., доп.– Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 258 с.*
3. *Методы государственного регулирования экономики: учеб. пособ. / А.М. Бабашкина [и др.]. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 300 с.*
4. Швайка Л.А. *Економіка видавничо-поліграфічної галузі: підручник / Л.А.Швайка, А.М.Штангрет. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2008. – 480 с.*
5. Мельников А. *Обреченность на успех? Книжное производство: Взгляд изнутри / А. Мельников // Принт плюс: Папір та поліграфія. – 2005. - № 9. – С.18-20.*
6. *Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки: Розпорядження КМУ від 10.04.2013 № 257-р [Електронний ресурс].– Режим доступу: [http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=107366&cat\\_id=60904](http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=107366&cat_id=60904).*
7. *Про затвердження Порядку реалізації бюджетної програми «Випуск книжкової продукції за програмою «Українська книга»: Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 28.11.2012 №313 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12>*
8. *Перелік книжкових видань, передбачених до випуску за програмою «Українська книга» на 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=106316&cat\\_id=34138](http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=106316&cat_id=34138).*
9. Прихода Я. *Видавнича і мовна культура шкільних підручників / Я.Прихода // Вісник Книжкової палати. – 2011. - №9. – С.1-3.*
10. *Український підручник: історія затяжної хвороби [Електронний ресурс] // Портал української книжкової індустрії : [сайт]. – Режим доступу: [http://uabooks.info/ua/book\\_market/textbook/?pid=1093](http://uabooks.info/ua/book_market/textbook/?pid=1093).*